

پاسخگویی شہادت مرتبہ با کرونا

معاونت پژوهش

اردیہشت ۱۳۹۹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

فهرست مطالب

- درآمد..... ۳
- شبهه ۱: بستن مساجد..... ۴
- شبهه ۲: دوری مساجد از آفات..... ۵
- شبهه ۳: تضاد دارالشفاء بودن حرم ها و ضدعفونی ضریح ها..... ۷
- شبهه ۴: کرونا و مسئله «شر»..... ۹
- شبهه ۵: تقدس شهر قم..... ۱۱
- شبهه ۶: توسل به ائمه..... ۱۳
- شبهه ۷: نذر..... ۱۴
- شبهه ۸: طب دینی و تعارض با علم..... ۱۵
- شبهه ۹: حرمت الکل..... ۱۷
- شبهه ۱۰: رحمت بودن قبور ائمه (ع)..... ۱۸
- شبهه ۱۱: حمایت امام زمان (عج) از شیعه..... ۱۹
- شبهه ۱۲: بلاها حاصل گناه انسان..... ۲۰
- شبهه ۱۳: دعا..... ۲۱
- شبهه ۱۴: ناکارآمدی توسل..... ۲۲
- شبهه ۱۵: کرونا و رنسانس..... ۲۳
- شبهه ۱۶: قدرت خدا و کرونا..... ۲۴
- شبهه ۱۷: لعن صحابه و گناه..... ۲۵

درآمد

مرجعیت علمی و رسالت حوزه‌های علمیه خواهران در عرصه‌های گوناگون به ویژه در عرصه دفاع از کیان اسلام در مقابل شبهه‌افکنی‌های معاندان و مغرضان روشن است. در جریان اخیر بحران کرونا و تبعات ناشی از آن همچون طرح و بازنشر شبهات متعدد در زمینه‌های اعتقادی، فقهی، اخلاقی، سیاسی و اجتماعی و ... نهادها و سازمان‌های متولی اقدام به پاسخ‌گویی و ارائه آن در قالب مجموعه جزوات نمودند.

نظر به اینکه عمدتاً پاسخ‌های انتشاریافته از حیث محتوایی و نیز از جهات قلم‌پردازی و ارائه آن متناسب با سطح فهم مخاطبین که نوعاً عموم جامعه هستند، قابل تأمل است؛ این معاونت در گام نخست اقدام به تشکیل کارگروه علمی به منظور بحث و بررسی پاسخ‌ها نمود و در گام دوم تشریک مساعی صورت گرفت تا پاسخ‌ها به دور از ادبیات تخصصی و حوزوی و با بیانی ساده و موجز در اختیار مخاطبین گرامی قرار گیرد.

* شایان ذکر است با توجه به اینکه گاهی چند شبهه هم‌پوشانی محتوایی داشته و اساساً بر یک مبنا استوارند، لکن با بیان‌های گوناگون طرح و ترویج شده‌اند؛ از ذکر عددی همه این شبهات و تکرار پاسخ آنان به دلیل پرهیز از اطاله کلام و کلام ممل اجتناب شده است.

* برخی شبهات مطرح شده اساساً در جامعه منتشر نشده و بسیار بی‌پایه و سست بنیان است که ضرورتی برای پاسخ‌گویی وجود ندارد. چه بسا تکرار و پاسخ به آن خود نوعی ترویج شبهه باشد.

* در جزوه پیش‌رو سعی شده است آن دسته از شبهات اعتقادی‌ای مطرح و پاسخ آن ارائه شود که کانون و اعتقادات اصلی و مبنائی دین را هدف قرار داده است مانند: توسل، دعا، نذر، مساجد، حرم ائمه اطهار (ع) و بلاد شریفه، شرور، ابتلاء و ...

* با توجه به محدودیت زمانی و غیره جهت احصاء تمام شبهات و پاسخ آن‌ها، انتظار می‌رود؛ مبلغین محترم به مدد تجربه تبلیغی و توانایی علمی خود و آشنایی با اصول و معارف دینی به سایر شبهات اصلی و فرعی‌تر پاسخ داده یا پاسخ‌های موجود را با حفظ وزانت علمی متناسب با گستره فعالیت تبلیغی خود و تنوع سطح مخاطبین اشاعه نمایند.

---

۱. مانند شبهه‌ای که در مورد بازیگر معروف (اکبر عبدی) مطرح شده است.

شبهه ۱: بستن مساجد

مگر نه این است که شما گفتید مسجد خانه خدا است و در مشکلات و سختی‌ها باید به خانه خدا پناه برد؟ پس چرا درهای خانه‌های خدا بسته شده است؟

تقریر شبهه: با توجه به اینکه اهل مسجد مؤمن و اهل عبادت و روزه و ... هستند، لازم است خداوند بلاها و بیماری‌ها را از آنان دور گرداند. در حالی که با شیوع این ویروس نه تنها مساجد پناهگاه نبوده بلکه بسته شده است.

پاسخ:

خداوند، همواره مسجدالحرام و همه مساجد را محل امن و آرامش معنوی برای مؤمنان قرار داده^۱ و شایسته است مؤمنین در سختی‌ها و مشکلات از خداوند کمک گرفته و به او پناه ببرند. همچنین پاکی مساجد از هر گونه آلودگی واجب است. خداوند در قرآن کریم در دو آیه صریحاً به حضرت ابراهیم فرمان می‌دهد که خانه مرا برای حضور نمازگزاران پاکیزه کن.^۲ اکنون نیز در شرایط فعلی اجتماع مردم در مساجد موجب انتقال بیماری از افراد ناقل به سایرین شده و این امر پاکیزگی مسجد و سلامتی سایر افراد را به خطر می‌اندازد. در اسلام نیز حفظ جان و سلامتی، یک قاعده واجب و ضروری است. اگر بر اساس عقل و علم، حضور در مسجد در زمان خاصی به

۱. «إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ * فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا؛ اول خانه‌ای که برای عبادت خلق بنا شد همان خانه (کعبه) است که در مکه است که در آن برکت و هدایت خلاق است. در آن خانه آیات (ربوبیت) هویدا است، مقام ابراهیم خلیل است، و هر که در آنجا داخل شود ایمن باشد» (آل عمران، ۹۶ و ۹۷)؛ «وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا؛ و (به یاد آر) هنگامی که ما خانه کعبه را مرجع امر دین خلق و مقام امن مقرر داشتیم» (بقره، ۱۲۵).

۲. «وَ عَهَدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ؛ و (دستور داده شد که) مقام ابراهیم را جایگاه پرستش خدا قرار دهید و به ابراهیم و اسماعیل سفارش کردیم که حرم مرا (از بت) بپردازید و پاکیزه دارید برای اهل ایمان که به طواف و اعتکاف حرم آیند و در آن نماز و طاعت خدا به جای آرند» (بقره، ۱۲۵)؛ «وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ؛ و (یاد آر) آن گاه که ما ابراهیم را در آن بیت الحرام تمکین دادیم (و به او وحی کردیم) که با من هیچ کس را شریک و انباز نگیر و خانه مرا برای طواف حاجیان و نمازگزاران و رکوع و سجودکنندگان (از لوث بتان و بت پرستان) پاک و پاکیزه دار» (حج، ۲۶).

شیوع بیماری انجامیده و مشکلاتی برای دیگران ایجاد کند، رفتن به مسجد بر اساس دستورات دین حرام و گناه است. بنابراین بستن درهای مساجد در شرایط خاص، برای حفظ ایمنی مردم لازم است و نه تنها با پناه‌بردن به خدا و آرامش منافاتی ندارد، بلکه عین پناه‌بردن به خدا است.

توجه به این نکته ضروری است که در طول تاریخ هیچ یک از امامان یا عالمان دین برای مسجد کارکرد درمانی قائل نبوده‌اند و اساساً در منابع دینی جنبه درمانی برای مسجد تعریف نشده است که اکنون با بستن آن، این کارکرد مورد سؤال قرار گیرد.

علاوه بر این، با توجه به اینکه مساجد یکی از مکان‌های تجمع و حضور مردم است، صرفاً به منظور جلوگیری از شیوع و سرایت بیماری همچون بسیاری از اماکن دیگر بسته شده است.

شبهه ۲: دوری مساجد از آفات

در روایتی که از پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) نقل شده است: «إِذَا نَزَلَتِ الْعَاهَاتُ وَالْآفَاتُ عُوفِيَ أَهْلُ الْمَسَاجِدِ»^۱ هرگاه آفات و عاهات (بیماری‌ها) بر انسان‌ها فرو ریزد، اهل مساجد در عافیت خواهند بود! اگر این روایت صحیح است، پس چرا مساجد را از ترس سرایت بیماری بسته‌اید؟ چرا بسیاری از کسانی که اهل مساجد می‌باشند، خود به این بیماری گرفتار شده‌اند؟

تقریر شبهه: اگر طبق روایات اهل مسجد از بلا و آفات و بیماری‌ها به دورند پس چرا مبتلا به کرونا می‌شوند؟ چرا درب مساجد از ترس سرایت بیماری بسته شده است؟

---

۱. «خَبَرْنَا مُحَمَّدًا حَدَّثَنِي مُوسَى قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ إِذَا نَزَلَتِ الْعَاهَاتُ وَالْآفَاتُ عُوفِيَ أَهْلُ الْمَسَاجِدِ» (ابن اشعث، محمد بن محمد، الجعفریات (الأشعثیات)، چاپ اول، تهران، بی‌تا).

پاسخ:

در طول تاریخ و در منابع دینی چنین ادعایی نشده است که انسان با حضور در مسجد یا حرم واکسینه می‌شود؛ تا اکنون ویروس کرونا بخواهد ناقض این ادعا باشد. اگر اهل مسجد را مصون از بیماری‌ها بدانیم مقامی بالاتر از عصمت برای آنان قائل شدیم در حالی که ائمه (علیهم‌السلام) نظیر حضرت علی (علیه‌السلام) برای مداوای خود طیب می‌آوردند. اهل مسجد نیز خود چنین برداشتی نداشته‌اند که از جهت جسمانی با سایرین تفاوتی دارند بلکه در طول تاریخ برای درمان بیماری‌ها به نظام پزشکی آن زمان مراجعه می‌کردند.

عرف متدینین نیز به پناهگاه بودن مساجد برای بیماری‌ها معتقد نیستند و ادعا نمی‌کنند که نظام الهی باید این گونه باشد که مؤمنین در بلاها، بیماری و مشکلات اجتماعی نباید سختی بکشند و استثناء باشند. بنای نظام هستی اینگونه نیست که اگر خدا کسی را دوست داشته باشد باید به او هدیه و نعمت داده و آسایش وی را فراهم نماید. طبق معارف دینی خدا بنده مؤمنش را در بلاها غوطه‌ور می‌کند. همچنانکه خود اهل بیت (علیهم‌السلام) گرفتار مشکلات و مصائب بسیاری بودند. تحمل رنج و مشقت فراوان رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) در شعب ابی طالب و حضور در جنگ‌های متعدد و تحمل مصیبت فرزندان از نمونه‌های بارز است.

طبق آیات قرآن سنت عمومی خداوند در رابطه با مؤمنین چنین است که آنها را بیشتر به سختی، بلا، بیماری و... مبتلا می‌سازد تا فروتنی و تضرع کنند و به درگاه پروردگار خود بیشتر روی آورند.^۱ طبق این سنت الهی قرار نیست اگر کسی ایمان آورد یا اهل مسجد شد از تمامی آفات و بلاها در امان و عافیت باشد و به آزمایشات الهی در مسیر تکامل، نظیر نقص در اموال، جان و سلامتی مبتلا نگردد.^۲

۱. «وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبُؤْسِ وَالضَّرَاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ؛ بی تردید ما به سوی امت‌های پیش از تو پیامبرانی فرستادیم، آنگاه آنان را به سختی، بیماری و رنج دچار کردیم تا فروتنی و تضرع کنند» (انعام، ۴۲)؛ «وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبُؤْسِ وَالضَّرَاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَرَّعُونَ؛ هیچ پیامبری را نفرستادیم، مگر اینکه اهل آن شهر را به سختی، بیماری و رنج دچار کردیم تا فروتنی و زاری کنند» (اعراف، ۹۴).

۲. «أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تُدْخَلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ مَسْتَهْمِبِينَ الْبُؤْسِ وَالضَّرَاءِ وَ زُلْزَلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرَ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ؛ آیا پنداشته‌اید وارد بهشت می‌شوید، در حالی که هنوز حادثه‌هایی همانند حوادث گذشتگان بر شما نیامده؟ گاه به آنان سختی‌ها و آسیب‌هایی می‌رسید و چنان متزلزل و مضطرب می‌شدند تا جایی که پیامبر و مؤمنین می‌گفتند پس یاری خدا چه زمانی می‌رسد؟ آگاه باشید که یاری خدا نزدیک است» (بقره، ۲۱۴)؛ «وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ؛ قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و کاهش در مال‌ها و جان‌ها و میوه‌ها، آزمایش می‌کنیم و بشارت ده به استقامت‌کنندگان» (بقره، ۱۵۵).

بنابراین قرار نیست اهل مساجد اگر اصول بهداشتی را رعایت نکنند، باز هم در امان باشند و عوامل طبیعی و غیر آن بر اهل مسجد اثری نداشته باشد. یا اگر عقل به تعطیلی و محدود نمودن ورود به مساجد حکم کند، همچنان باید درهای مساجد باز باشد!

توجه به چند نکته ضروری است: ۱. معمولاً بیماری‌ها و بلاهای اجتماعی علاوه بر خسارت‌های جسمی و مادی، پیامدهای فکری، اعتقادی و اخلاقی گسترده‌ای دارد؛ ممکن است بسیاری از مردم در اعتقادات خود تردید کنند یا به رفتارهای غیراخلاقی آلوده گردند یا گرفتار ناامیدی، اضطراب و آشفتگی شوند. اما اهل مسجد به سبب ارتباط مداوم و عمیق با خداوند، از این پیامدها در امان خواهند بود. ۲. اهل مساجد به دلیل ارتباط معنوی بیشتر با خداوند، معمولاً از قدرت روحی و معنوی بالاتری برخوردارند و شکی نیست امید و قدرت روحی بالا تأثیر به‌سزایی در جلوگیری یا درمان بیماری‌ها دارد. ۳. ممکن است به قرینه «نزل» که در قرآن در مورد عذاب به کار رفته مراد از «عاهات»، عذاب الهی باشد نه هر گونه بیماری. بیماری کرونا نیز گرچه ممکن است برای برخی عذاب باشد ولی برای اهل مسجد که نوعاً مؤمن و مطیع اوامر الهی هستند ابتلاء است و ایشان در برابر امراضی که به عنوان عذاب الهی نازل می‌شود در عافیت هستند نه امراضی که به منزله ابتلاء باشد. ۴. «عافیت» در نصوص دینی بیشتر در سلامتی دین و ایمان به کار رفته است. بر این اساس معنای روایت این است که وقتی فتنه‌های گمراه کننده فرو بارد و بسیاری از مردم را گمراه و سرگردان کند، اهل مساجد به سبب ارتباط مداوم و نزدیک با دین و علمای دین از گمراهی مصون‌اند.

شبهه ۳: تضاد دارالشفاء بودن حرم‌ها و ضد عفونی ضریح‌ها

چرا حرم‌هایی که روزی دارالشفای بیماران و پناهگاه حاجتمندان معرفی می‌شد، امروزه باید، عفونت‌زدایی شود و مردم در آن تجمع نکنند تا مبادا به بیماری مبتلا شوند! عفونت‌زدایی و تعطیلی این مراکز برای پیشگیری از بیماری چگونه با دارالشفابودن آن سازگار است؟

تقریر شبهه: حرم‌هایی که دارالشفاء هستند و همه بیماران را شفا می‌دهند چرا بیماران کرونایی را شفا نمی‌دهد و اساساً مکانی که خود شفا دهنده همه بیماری‌هاست چرا باید عفونت‌زدایی شود. ۱. اساساً حرم‌ها دارالشفاء هستند یا خیر؟ ۲. در صورت دارالشفاء بودن چرا عفونت‌زدایی می‌شوند؟

پاسخ:

۱. حرم ائمه همواره پناهگاه بیماران و حاجتمندان بوده و خواهد بود. عفونت‌زدایی این اماکن و رعایت نکات ایمنی و بهداشتی به معنای از دست دادن این کارکردها نخواهد بود. در روایات متعدد به شیعیان توصیه شده است که شرافت معنوی اولیا و احترام آنان اقتضا می‌کند که حرم‌ها و مراقد ایشان همواره پاکیزه و پیراسته از پلیدی‌های ظاهری و باطنی باشد و به همین منظور برای حضور در حرم‌های ائمه (علیهم‌السلام)، آداب خاصی ذکر شده است، نظیر: غسل، وضو، پوشیدن لباس تمیز و پاکیزه، عطرزدن و آراستگی.

بنابراین دارالشفاء بودن مراقد و حرم‌های اولیای الهی به معنای این نیست که هر فرد آلوده‌ای می‌تواند در آن وارد شده و آن مکان‌ها را آلوده سازد و یا دارالشفاء بودن این اماکن مقدس با رعایت امور بهداشتی منافات داشته باشد. حضرات معصومین (علیهم‌السلام) نیز در زمان حیاتشان به رعایت بهداشت فردی اهمیت بسیار می‌دادند. دستورات و توصیه‌های بهداشتی ایشان به پیروانشان گواه این مطلب است.^۱

۲. هیچ‌گاه کارکرد درمانی و پزشکی کارکرد اصلی و اولی برای مراکز عبادی (حرم ائمه (علیهم‌السلام)، امامزاده و مسجد) نیست. با مراجعه به تاریخ نیز ثابت می‌شود هیچ حرم و امامزاده‌ای جایگزین درمان و سلامت یا در عرض آن معرفی نشده است؛ بلکه مردم را به درمان و رجوع به طبیب سفارش و در کنار آن به منظور اثرگذاری علل معنوی در طول علت‌های مادی به دعا و توسل نیز ارشاد می‌نمودند. موارد متعددی از شفا یافتن بیماران در

---

۱. قالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ (عَلِيهِ السَّلَامُ): «مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَكْثَرَ خَيْرُ بَيْتِهِ فَلْيَتَوَضَّأْ عِنْدَ حُضُورِ طَعَامِهِ، يَعْنِي غَسَلَ يَدَيْهِ؛ كَسَى كَسَى دُوسْت دَارِد، خَيْر وَ بَرَكْت خَانِه‌اش زِيَاد شُود، هِنْكَام غِذَا دَسْت‌هَای خُود رَا بَشُويِد» (محمد بن حسن حر عاملی، وسائل الشیعه، قم: آل‌البیت، ۱۴۰۹ق، ج ۲۴، ص ۳۳۷)؛ قالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عَلِيهِ السَّلَامُ): «اغْسِلُوا أَيْدِيَكُمْ قَبْلَ الطَّعَامِ وَبَعْدَهُ فَإِنَّهُ يَنْفِي الْفَقْرَ وَيَزِيدُ فِي الْعُمْرِ؛ دَسْت‌هَای خُود رَا قَبْلَ از غِذَا وَ بَعْدَ از آن بَشُويِد؛ زِيَرَا اَيْنَ كَارِ فُقْرَ رَا از بَيْنَ مِي‌بَرْد وَ عَمْرَ اِنْسَانِ رَا زِيَاد مِي‌كُنْد» (همان). برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: کتاب «دانشنامه احادیث پزشکی» از آقای محمدی ری شهری و «رساله ذهبیه» امام رضا (علیه السلام).

حرم ائمه اطهار (علیهم‌السلام) موردی و به مصلحت‌سنجی اهل بیت (علیهم‌السلام) در چارچوب نظام قضا و قدر الهی صورت گرفته است و به صورت عمومی و مشمول همگان نبوده است.

۳. نکته دیگر توجه به نظام اسباب و مسببات در روایات است. امام صادق (علیه‌السلام) فرمودند: «خداوند امتناع فرموده که کارها را بدون اسباب فراهم آورد.»^۱ این سنت قطعی الهی است که هر کاری سبب خاص خودش را داشته باشد و در صورت تحقق اسباب، آن کار نیز اتفاق می‌افتد.

در زیارت اربعین هر ساله مؤمنین زیادی شرکت می‌کنند و مبتلا به آنفلانزا می‌شوند یا به دلیل پیاده‌روی اعضا و جوارح ایشان زخمی می‌شود؛ اما هیچ‌گاه بر این باور نبوده‌اند که چون پیاده‌روی در مسیر امام حسین (علیه‌السلام) است مریض یا گرفتار هیچ مشکل جسمی نمی‌شوند. بی‌شک حضور بیمار در حرم و دعا در آن ارزشمندتر است. بسته شدن حرم در جریان بیماری کرونا موضوعیت نداشته و این اقدام جنبه پیشگیرانه داشته و به منظور کنترل شهر و مدیریت اجتماعی برای عدم انتشار ویروس بوده است.

شبهه ۴: کرونا و مسئله «شر»

آیا کرونا شر است؟ چرا خداوند چنین شری را آفریده و آیا رحمت و حکمت الهی را زیر سؤال نمی‌برد؟

تقریر شبهه: از خداوندی که خیر محض است چگونه شروری مانند بیماری (کرونا) و ... صادر می‌شود؟ وجود شرور در عالم، وجود خدا و کارایی و قدرت او بر دفع شرور و مفسد را زیر سؤال می‌برد.

پاسخ:

---

۱. «أَبَى اللَّهُ أَنْ يَجْرِيَ الْأُمُورُ إِلَّا بِأَسْبَابِهَا» یا «أَبَى اللَّهُ أَنْ يَجْرِيَ الْأَشْيَاءُ إِلَّا بِأَسْبَابِ» (محمد بن یعقوب کلینی، الکافی، چاپ ششم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۱۸۳، ح ۷).

طبق جهان‌بینی اسلامی خیر و شر از هم تفکیک ناپذیرند. برای فهم بیشتر پاسخ توجه به این سؤال لازم است: آیا «آب» خیر است یا شر؟ پاسخ چهار احتمال دارد:

۱. خیر است.
۲. شر است.
۳. هم خیر است و هم شر.
۴. نه خیر است و نه شر که قائلی ندارد.

آب فواید زیادی دارد و حیات هر چیزی از آب است اما همین آب وقتی به سیل تبدیل شود، ویرانی و نابودی و مرگ هم به همراه می‌آورد. بنابراین نمی‌توان گفت آب خیر محض یا شر محض است؛ بهتر است گفته شود آب هم خیر است و هم شر. آتش و سایر پدیده‌های طبیعی نیز همین‌گونه هستند. زیرا نظام هستی در دنیای طبیعی لاجرم این‌گونه است که هم خیرات و هم شرور نسبی خواهند بود. یعنی یک پدیده نسبت به چیزی خیر و نسبت به چیز دیگر شر خواهد بود. بنابراین کرونا نیز شر محض یا خیر محض نیست، بلکه ترکیبی از خیر و شر است. اساساً در این جهان مادی؛ خیر و شر، بلا و نعمت، تلخی و شیرینی، خوشی و گرفتاری آمیخته به هم است؛ بر خلاف آخرت که خیر محض (بهشت و پاداش الهی) و شر محض (جهنم و عذاب الهی) است.

در پاسخ به این پرسش که چرا خدا شر را آفرید می‌توان چنین گفت:

این امر لازمه زندگی طبیعی در دنیاست. زندگی طبیعی محدودیتهای خاص خودش را دارد و قرار نیست اینجا شبیه زندگی آخرتی و یا بهشت باشد (یعنی خیر محض باشد). لازمه امتحان و آزمایش انسان، وجود خیر و شر در دنیا و مؤثر بودن اراده و اختیار انسان در سرنوشت خویش است.

علاوه بر این کافران در سختی‌ها و بلاها کسی را ندارند، امیدی به بعد از مرگ ندارند، قدرتی مافوق قدرت مادی نمی‌شناسند، اما انسان مؤمن امیدش به خداست و به قدرتی مافوق همه قدرتها، قدرتمندی که عین رحمت و مهربانی است. انسان مؤمن تحت همه شرایط سخت در زندگی احساس درماندگی نمی‌کند. همیشه امیدوار به رحمت خداست و دنیا را ایستگاه پایانی زندگی خویش نمی‌داند.

برخی معتقدند اگر چیزی مطابق با میل و خواست انسان باشد خیر و اگر مطابق میل و خواست وی نباشد شر است. در صورتی که ملاک سنجش خیر و شر نگاه انسان نیست؛ بلکه ملاک سنجش دید حکیمانه خدای متعال است.

گاهی برخی شرور و بلاها ناشی از اعمال و گناهان خود انسان و گاه برای رشد و تعالی او بوده تا با اختیار خود به سمت کمال و معنویت حرکت کند و برخی اوقات ناشی از رعایت نکردن قوانین طبیعی و مقررات حاکم بر طبیعت است. در بعضی موارد نیز برای ابتلاء و امتحان مؤمن و عذاب غیرمؤمن برای تنبیه و تنبّه است.

در پاسخ به تعارض شرور با رحمت و حکمت الهی باید گفت اساساً حکمت الهی ایجاب می‌کند دنیا سیر طبیعی و مسیر خودش را طی کند و از طریق اسباب عادی و علل طبیعی اداره شود. قرار نیست روال دنیا هر چند وقت یکبار تغییر کند و نظم سازمان‌یافته آن به هم بخورد. در این میان ممکن است افرادی رنج ببینند که در پیدایش بیماری یا سختی مقصر نبوده و بی‌گناه هستند. نظیر مرگ نوزادان و کودکان در بیماری کرونا یا از این قبیل. در این موارد (بلاهای فردی) باید به چند نکته توجه داشت: ۱. هر شخص اجل حتمی دارد که اگر فرا رسد، گریزی از آن نیست؛ ۲. مرگ این کودکان نه برای ابتلاست نه مجازات؛ ۳. خداوند از رحمت خود به این افراد عوض می‌دهد و با پاداشی بهتر از آنچه بر سرشان آمده برایشان جبران می‌کند.

در مواردی که بلای جمعی نازل شده توجه به چند نکته ضروری است: ۱. حکمت این بلاها متعدد است نظیر عبرت‌آموزی، آزمایش بندگان، پاک شدن مؤمنان و ترفیع درجه آنان، شکوفایی استعدادها، رشد و پیشرفت علم و جامعه و ... ۲. فواید و منافع این بلاها بیشتر از شر آن است. به عنوان مثال فواید و منافع سیل در برابر خرابی‌هایی که به بار می‌آورد بسیار بیشتر است. (نظیر پر کردن سفره‌های زیرزمینی، احیاء یا پر کردن دریاچه‌ها و دریا‌های خشک شده و...)

شبهه ۵: تقدس شهر قم

چرا قم که به استناد روایات بلا از آن دور است گرفتار بیماری کرونا شد؟

در روایات، از امام صادق (ع) نقل شده است: «إِذَا عَمَّتِ الْبُلْدَانَ الْفِتْنُ فَعَلَيْكُمْ بِقَمٍّ وَ حَوَائِیْهَا وَ نَوَاحِیْهَا فَإِنَّ الْبَلَاءَ مَدْفُوعٌ عَنْهَا؛ زمانی که فتنه‌ها در همه جا فراگیر شد، به قم و حوالی آن بروید زیرا بلا از قم دور است.» و روایت امام صادق (ع) که فرمودند: «إِذَا أَصَابَتْكُمْ بَلِیَّةٌ وَ عَنَاءٌ فَعَلَيْكُمْ بِقَمٍّ فَإِنَّهُ مَأْوَى الْفَاطِمِیِّیْنَ وَ مُسْتَرَاخُ الْمُؤْمِنِیْنَ؛ چون بلا و رنجی به شما رسد، بر شما است که به قم روید که جایگاه بنی فاطمه و آسایشگاه مؤمنان است...»

با توجه به اینکه اولین موارد ابتلا به کرونا از شهر قم اعلام شده و با توجه به اینکه قم مرکز معنویت است، چرا کرونا ابتدا در قم شایع شد؟

تقریر شبهه: با توجه به مضمون روایات که شهر قم از هر گونه فتنه، بلا و بیماری در امان است و انسان‌ها را در رخداد بلایا به این شهر توصیه نموده‌اند، اکنون چرا مبتلا به بیماری شده است و مصونیت ندارد.

پاسخ:

آنچه از احادیث در مدح، عظمت و امنیت قم بیان شده، ناظر به بُعد معنوی این شهر است نه جنبه مادی و مصونیت از بیماری جسمی لذا قم نیز مانند سایر بلاد در معرض بلایای طبیعی مثل سیل، زلزله و طوفان است و از این رو سفارش معصومین (علیهم‌السلام) به توجه و سکونت در شهر قم و اطراف آن برای محفوظ ماندن از فتنه‌هایی است که به ایمان و اعتقادات انسان آسیب می‌زند. از مجموع روایات در باب شهر قم به این نکته رهنمون می‌شویم که مراد از مصونیت در این روایات «صیانت» در مقابل «فتنه است» و «فتنه» به معنای انحرافات فکری، اعتقادی و ایمانی است نه به معنای بیماری لذا امنیت مطلق از این قبیل روایات برداشت نمی‌شود. بلکه شواهد تاریخی حاکی از وقوع بیماری و بلاهای طبیعی در این شهر است. همان طور که مسجدالحرام و کعبه به عنوان خانه امن الهی در قرآن معرفی شده است، بارها دچار ابتلائات شدید مثل سیل، ویرانی و آتش‌سوزی و ... گردیده است. اگر ذهنیت مؤمنین نیز در مورد امن بودن قم در مقابل بلاهای طبیعی باشد، در این صورت هیچ‌گاه

نباید به ساختن درمانگاه و بیمارستان مبادرت ورزند و صرفاً باید به حرم‌ها مراجعه کنند، در حالی که چنین نیست.

نباید تصور شود هر چیزی که مربوط به امامان و امامزادگان (علیهم‌السلام) است باید بر خلاف قانون طبیعی خود پیش برود و همه چیز باید با معجزه حل و فصل شود، مثلاً اگر شیشه‌ای کنار ضریح شکست، نباید دست را ببرد و یا اگر شخصی تروریست وارد حرم شده و عملیات انتحاری انجام دهد، نباید این اقدام منجر به تلفات شود، حال آنکه هر کدام از این اقدامات، اثر طبیعی خود را بر جای خواهد گذاشت، در جریان عملیات تروریستی در سال ۱۳۷۳ در کنار ضریح امام رضا (علیه‌السلام) تعدادی از زائران به شهادت رسیدند و یا عملیات تروریستی در حرم امامین عسکریین (علیهم‌السلام) منجر به تخریب این حرم گردید.

قابل ذکر است بر اساس مستندات و اذعان مسئولین شیوع اولیه بیماری از قم نبوده؛ بلکه اولین اعلام مشاهده بیماری در ایران، توسط پزشکان متعهد شهر قم صورت گرفته است.

شبهه ۶: توسل به ائمه

کرونا اثبات کرد که توسل به امامان و امامزادگان نه تنها شرک است که هیچ سودی هم ندارد و بیماری هم شفا نمی‌گیرد. باید به توحید ناب پناه برد و تنها از خداوند طلب یاری کرد.

همه باید بدانند که شفا به دست الله است، بیماری به دست الله است، علت همه امور الله است. پس نزول بلای کرونا هم به دست الله است و شفا خواستن هم باید فقط از الله باشد. حرم‌ها و قبور امامان و امامزاده‌ها نمی‌تواند شفا دهد.

تقریر شبهه: عدم کارایی امامان و امامزادگان در جریان بیماری کرونا که نه تنها مانع این بیماری نشدند و شفابخش نبودند بلکه بسته هم شدند. این خود نشانگر این است که در همه امور تنها باید به خدا پناه برد و از او یاری جست و توسل اساساً شرک به خداست.

پاسخ:

توسل به ائمه (علیهم‌السلام) به دستور صریح قرآن است.^۱ اقتضای توحید ناب، پذیرش تمام فرامین الهی است و یکی از این فرامین، توسل به ائمه (علیهم‌السلام) برای تقرب به خداوند است. آن چیز که مشکل‌ساز است نگاه استقلالی در طلب کمک و یاری از دیگران است نه هر گونه استمدادخواهی، مشورت یا طلب یاری از دیگران. نظیر این مطلب در آیات قرآن مشهود است. (نظیر درخواست برادران حضرت یوسف (علیه‌السلام) از پدرشان مبنی بر طلب دعا و مغفرت برای ایشان^۲) شیعه معتقد است ائمه (علیهم‌السلام) به اذن الهی و بنابر مصلحت و حکمت خداوند، بیماران را شفا می‌دهند و حاجات را برآورده می‌سازند. البته توجه به این نکته حائز اهمیت است که توسل و دعا نقش زمینه‌سازی دارند و سایر علل در جای خود باقی است. همان‌گونه که توسل و دعا به معنای ترک تلاش و نادیده گرفتن موانع استجابت هم نیست.

اگر «ابتغاء وسیله» و «واسطه استغفار» نص صریح قرآن است، کسی که توسل می‌کند توحیدش به مراتب بالاتر است چون به امر الهی توجه کرده است. از سویی فرد متوسل همچنان که به معصوم (علیهم‌السلام) توسل می‌کند باور دارد که خدا «اقرّب من جبل الورید» است. به علاوه توسل در قرآن و کتاب‌های آسمانی و در سیره انبیاء و در زمان پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) وجود داشته است و مؤمنین به پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) متوسل می‌شدند چنانچه فرزندان حضرت یعقوب (علیه‌السلام) برای آمرزش به وی توسل یافتند.

شبهه ۷: نذر

اکنون مشخص شد به جای نذر امام‌زاده‌ها و امثال اینها باید نذر پزشکان و پرستاران و تجهیزات پزشکی کرد. این‌ها می‌توانند به بشر کمک کنند نه آنها.

۱. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ؛ ای اهل ایمان از خدا پروا کنید و برای تقرب به او دست آویز و وسیله‌ای بجویید» (مائده، ۳۵).

۲. «قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ؛ گفتند: ای پدر! آمرزش گناهمان را بخواه. بی‌تردید ما خطاکار بوده‌ایم» (یوسف، ۹۷).

تقریر شبهه: بیماری کرونا نشان داد که کادر پزشکی، پرستاران و خدمات درمانی راهگشای مردم هستند نه امامزادگان چرا که در شیوع این بیماری و درمان آن از امامزادگان کاری برنیامد پس نذر باید به کادر پزشکی و درمانی اختصاص یابد.

پاسخ:

۱. نذر زمانی انجام می‌شود که مردم حاجت خود را گرفته‌اند و نیت می‌کنند بخشی از اموال خود را در راه خیر مصرف کنند که شامل کمک به هموعان، امور عام‌المنفعه نظیر ساخت بیمارستان، تجهیزات پزشکی یا خدماتی، ساخت مدرسه، راه و ... می‌شود. بنابراین عمده عایدات نذوری به خود مردم بر می‌گردد. اینکه نذر شایع است به این دلیل است که متشرعین بخش قابل توجهی از حاجات خود را گرفته‌اند.

۲. درماندگی کنونی بشر حتی دانشمندان و پزشکان در حل بسیاری از مسائل نظیر مسئله کرونا پوشیده نیست. البته این بدان معنا نیست که دانشمندان و پزشکان کارایی و توانایی خود را از دست داده‌اند بلکه آنها هم در کمک به بشر محدودیتها و ناتوانایی‌هایی دارند که مشهود است، پس کسی نمی‌تواند ادعا کند تنها گره مشکلات به دست آنان حل می‌شود.

شبهه ۸: طب دینی و تعارض با علم

تمام هنر دین و طب دینی در درمان بیماران کرونا و دعاخوانی و دود کردن اسپند در محیط بیمارستان است. این کارها تمسخر علم مدرن و ریشخند به دستاوردهای سترگ بشر در شناخت و درمان بیماری‌ها است.

تقریر شبهه: طب دینی در بیماری کرونا هیچ کارآمدی نداشت و این طب جدید بود که به کمک و درمان بیماران آمد.

پاسخ:

آنچه شایسته است به آن توجه شود کارکرد دین و حدود مسائل آن است. دین قرار است هر آنچه برای سعادت دنیوی و اخروی بشر لازم و ضروری است و انسان به تنهایی و بدون کمک وحی نمی‌تواند به آن برسد را به بشر هدیه دهد. اما جایی که بشر می‌تواند به طور مستقل از وحی و به کمک تجربه، حس و عقل مشکلات را حل کند، نیازی به دخالت مستقیم دین نیست. پزشکی و طب یکی از این حوزه‌هاست. البته این به آن معنا نیست که دین هیچ آموزه و توصیه‌ای برای صحت و تندرستی افراد نداشته باشد. در این خصوص پیشوایان دینی از طب سنتی و علوم روز که پایه طب مدرن است استفاده کرده‌اند و در قرآن نیز آموزه‌هایی در این خصوص وجود دارد اما این به معنی طب اسلامی متخذ از آیات و روایات نیست و فضیلتی حوزوی ادعای ورود به حوزه‌های تخصصی بدون کسب تجربه و علم مربوط را ندارند.

توجه به این نکته ضروری است که گرچه توصیه‌ها و نکات بهداشتی در منابع دینی وجود دارد؛ اما با توجه به رسالت ذاتی دین، این مطلب به معنای ضرورت ورود دین به حوزه پزشکی و ورود به عرصه مبانی، اجزاء و مسائل و تأسیس نظام پزشکی متمایز از نظام‌های موجود نیست و نمی‌توان ادعای وجود طب دینی با ماهیت، کارکرد و رهیافتی متفاوت داشت. اساساً حوزه پزشکی مبتنی بر علم تجربی است که خداوند متعال ابزار شناخت آن را حتی پیش از بعثت رسول اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) در اختیار بشر گذاشته است.

آنچه در حال حاضر وجود دارد طب سنتی بوده و مجازاً به نام طب اسلامی مشهور شده است و هیچ انتساب مستقیمی به دین ندارد؛ زیرا میان طب سنتی و آنچه ادعا می‌شود طب اسلامی است، تفاوتی وجود ندارد.

تا زمانی که دین به بحث مبانی ایدئولوژیک و اصول در علمی ورود نکرده است و در کلیت، رویکرد و ماهیت آن علم تغییر ایجاد نکرده، نمی‌توان ادعا کرد آن علم اسلامی است. به عنوان مثال اخلاق اسلامی یقیناً تفاوت‌هایی با سایر مکاتب اخلاقی در مبانی، اصول و توصیه‌ها دارد. تمایز طب اسلامی با سایر مکاتب طبّی ضرورتاً به معنای این نیست که هر آنچه را دیگران گفته‌اند، نفی کند. بلکه لازم است رهیافت‌ها و آورده‌هایی داشته باشد که آن را از سایر مکاتب پزشکی متمایز کند.

لازم به ذکر است طب جدید بر اساس طب سنتی استوار شده و در تداوم آن است و چیزی بیگانه از آن نیست، چه اینکه تا چندی پیش کتب طبّی بوعلی در دانشگاه‌های اروپایی و ... تدریس می‌شد. گرچه اذعان داریم در

بستر تاریخ و گذشت زمان پیشرفت‌های زیادی در حوزه پیشگیری، درمان، ابزار و نحوه تشخیص و کاربری و کاربست تکنولوژی در خدمت طب و ... موجب گردیده اقدامات پیشگیرانه و درمانی زودهنگام، دقیق‌تر، کارآمدتر و فراگیرتری در حوزه بیماری‌ها صورت گیرد. بی‌شک طب قدیم (سستی) نیز قابلیت‌هایی داشته که بعضاً هنوز وجود دارد و می‌توان از ظرفیت‌های مثبت آن در تکامل بخشی به طب مدرن و حوزه نظام سلامت بهره جست.

شبهه ۹: حرمت الکل

قرن‌ها فقهای مسلمان به حرمت الکل فتوا می‌دادند ولی امروزه برای مقابله با کرونا مجبور شدند آن را حلال اعلام کنند. در واقع ویروس کرونا ثابت کرد که کشف زکریای رازی دانشمند بزرگ ایران که منتقد قرآن و اسلام بود، خاصیت و ارزشش از همه پیامبران و امامان و امامزادگان و پیشوایان مذهبی بیشتر است.

تقریر شبهه: الکل که طبق حکم دین قرن‌ها حرام و نجس بود اکنون در بحران کرونا و برای مقابله با آن پاک و حلال شد. روشن است که خاصیت الکل و کشف رازی اثربخش‌تر از امامان و امامزادگان است که نتوانستند کاری بکنند.

پاسخ:

حرمت الکل کما فی السابق باقی است و کسی خوردن آن را حلال اعلام نکرده است. استفاده از الکل برای ضد عفونی قبل از کرونا هم معمول بوده و کسی از فقها آن را حرام اعلام نکرده است. منتهی شیوع این ویروس دامنه و حجم استفاده از الکل را بیشتر کرده است. قبلاً الکل در بیمارستانها، اتاق عمل، برای تزریق آمپول و سرم استفاده می‌شد ولی امروزه الکل رقیق شده برای ضد عفونی در خانه‌ها و اجتماعات و.. به طور وسیع‌تر استفاده می‌شود.

بنابراین کارکرد وسیع مصرف الکل در شرایط کرونایی و استفاده فراوان و گسترده از الکل صنعتی به عنوان پرمصرف‌ترین مایع ضد عفونی‌کننده در جامعه سبب سؤال و شبهه شده است، این الکل در گذشته و حال در فتاوی تمام مراجع پاک بوده است. آنچه قبلاً حرام بوده الکل مایع بالاصاله و مسکر است که بنابر فتوای مراجع حکم حرمت آن باقی است.

شبهه ۱۰: رحمت بودن قبور ائمه (ع)

در دعای امام صادق (علیه السلام) آمده است: «وارحم تلك الخدود آلتی تقلب علی قبر ابی عبدالله (علیه السلام): این گونه‌هایی را که بر قبر پدرم ابی عبدالله الحسین (علیه السلام) به خاک مالیده می‌شود، مشمول رحمت خود فرما». حال اگر چسباندن صورت به قبور ائمه (علیهم السلام) موجب رحمت است پس چرا الان از دست زدن به ضریح و قبور آنان ممانعت می‌شود؟

تقریر شبهه: بسته شدن حرم‌ها و ممانعت از لمس ضریح‌ها به خاطر شیوع بیماری کرونا نشان داد که مشمول رحمت شدن در این قبیل روایات با جلوگیری از ابتلاء به بیماری و حفظ جان در تعارض است. به بیانی دیگر اکنون در این شرایط خاص که ما گرفتار بیماری شدیم و بیش از هر زمانی به کسب رحمت کنار ضریح ائمه (علیهم السلام) نیاز داریم چرا درهای حرم از ترس کرونا بسته شده است.

پاسخ:

قبور ائمه (علیهم السلام) هم اکنون هم محل رحمت است و زیارت آنها مستحب، ولی وجوب حفظ جان بر این امر مستحب برتری دارد. یعنی اکنون شرایط به گونه‌ای است که اگر این عمل انجام شود (زیارت قبور و دست کشیدن به ضریح) هم رحمت شامل افراد می‌شود و هم ممکن است دچار مریضی شوند و در تعارض بین دو امر باید آنچه مهمتر است را برگزید. بین زیارت حرم‌ها برای مشمول رحمت و حفظ جان قطعاً حفظ جان مهمتر است زیرا ممکن است فرد بیمار یا ناقل بیماری ضریح و قبور را آلوده کرده باشد و با دست کشیدن و بوسیدن باعث بیماری فرد دیگری شود. در این صورت انتقال بیماری یک امر دور از انتظار نیست. این احتیاط عقلایی و دوری کردن از انتقال بیماری توسط افراد آلوده موجب محرومیت از لطف ائمه (علیهم السلام) و رحمت الهی نمی‌شود.

در طول تاریخ نیز چنین مطلبی مطرح نشده که حرم ائمه (علیهم السلام) و امامزادگان عامل مصونیت از آفات دنیایی است؛ بلکه به لحاظ تجمّع زائرین که سبب نگرانی انتقال ویروس است، بسته شده است و گرنه خود حرم،

امام و رحمت بودن آن مشکلی ندارد و همچنان سبب جلب رحمت است و اگر کسی با رعایت شرایط حضور یابد، رحمت مذکور در روایت شامل حالش می‌شود.

شبهه ۱۱: حمایت امام زمان (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) از شیعه

مگر نمی‌گویید امام زمان (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) برای شیعه مانند پدر است، پس چرا اکنون در این اوضاع شیعیان (جنگ و بیماری) شیعیان خود را رها کرده و آنان را نجات نمی‌دهد.

تقریر شبهه: پدر بودن امام زمان (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) برای شیعه ایجاب می‌کند که در بیماری‌ها مانند کرونا از شیعیان خود مراقبت کند در صورتی که افراد بسیاری مبتلا و از دنیا رفتند.

پاسخ:

وظیفه اصلی امام هدایت و رهبری مردم است. بنابراین طبق سنت‌های الهی امام در همه امور عادی و طبیعی به طور مستقیم دخالت نمی‌کند. در زمان خود پیامبران و ائمه (علیهم‌السلام) هم این طور نبوده که مشکلات همواره به شکل خارق‌العاده‌ای حل شود. بلکه همواره سختیها و مشکلاتی وجود داشته و پیروان پیامبران و ائمه (علیهم‌السلام) چنین برداشتی نداشته‌اند که باید حتماً آن پیامبر یا امام با معجزه یا کرامت مشکلات و سختی‌های زندگی آنان را حل کند تا هیچ‌گزنند و آسیبی به آنان نرسد. تاریخ اسلام پر از بیان چنین حوادث و سختی‌هایی در مورد پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و یارانشان، ائمه (علیهم‌السلام) و اصحابشان است.

به علاوه نمی‌توان تنها بر اساس ظواهر قضاوت کرد. از کجا معلوم قرار نبود اوضاع بدتر باشد و امام نگهدار شیعیان نبوده است. با بررسی اوضاع، احوال و امکانات کشور در تمامی سالهای پس از انقلاب اسلامی در مقایسه با کشورهای دیگر و از طرف دیگر انواع توطئه‌ها و کارشکنی‌ها نظیر تحریم‌ها، جنگ تحمیلی هشت ساله، کارشکنی‌های داخلی و... به نظر می‌رسد که حضرت بارها عنایت ویژه به کشور داشته است.

از سویی نقش پدر تربیت فرزند و توانمندسازی وی در مشکلات و سختی‌هاست نه اینکه او را از بلاها و گرفتاری‌ها در امان نگه دارد.

شبهه ۱۲: بلاها حاصل گناه انسان

علمای دینی همواره بلاها و مشکلات اجتماعی را ناشی از گناهان انسان‌ها یا امتحانات الهی معرفی می‌کردند، اما ویروس کرونا و فراگیری خطرناک آن موجب شد که همه تبیین‌ها و تفسیرهای گذشته را فراموش کرده و در مقابل نظر پزشکان تسلیم شوند و برای در امان ماندن از این بیماری حتی همه مکان‌ها و مراسم مذهبی را تعطیل کنند!

علمای دین همواره منشأ مشکلات را گناهان مطرح می‌کردند، چگونه است که اکنون با هجوم کرونا ویروس اماکن مذهبی به تعطیلی کشیده شد، آیا این تناقض نیست؟

تقریر شبهه: تاکنون گفته می‌شد مردم در بلاها و مشکلات ناشی از گناه یا امتحان صرفاً باید به اماکن مذهبی رجوع نمایند و به استغفار پردازند. ولی اکنون شیوع کرونا موجب شد به خلاف گذشته به پزشکان روی آورند.

پاسخ:

۱. بر فرض اینکه بلاها و بیماری‌ها ناشی از گناهان یا امتحانات باشد، هیچ یک از علما چنین سخنی نگفته است که مردم برای درمان آن بیماری یا رفع آن بلا و آسیب (سیل و زلزله و ...) به هیچ متخصصی (اعم از پزشک در بیماری و سایر متخصصین در حل مشکلات ناشی از زلزله و سیل و ...) مراجعه نمایند و صرفاً به استغفار پردازند.

۲. نزول بلاها و گرفتاری انسان به آن، به علل طبیعی و معنوی متعددی بستگی دارد که یکی از عوامل معنوی آن انجام گناهان است. اما این مطلب بدان معنا نیست که همواره نزول بلاهای طبیعی و غیر طبیعی به خاطر انجام

گناهان است. علت‌های طبیعی هم مطابق حکمت‌ها و مصالحی صورت می‌گیرد و خداوند جهان هستی را به گونه‌ای خلق کرده که تمام امور و حوادث جهان از طریق سیر طبیعی و طبق نظام سازمان‌یافته و منظمی رقم بخورد.

۳. علل معنوی بلاها و مشکلات معمولاً به دست خود انسان است به همین دلیل خداوند در قرآن کریم خیرها را به خود و سیئات و بدیها را به انسان نسبت داده است.^۱ به عنوان مثال آثار قطع رحم (کم شدن رزق و روزی، کوتاهی عمر، تضعیف روحیه و معیوب نمودن مناسبات اجتماعی و ...) ناشی از عمل انسان است.

شبهه ۱۳: دعا

کرونا و ویروس و هر عامل بیماری‌زای دیگر، عواملی مادی هستند که تنها به سبب آلودگی محیطی و بیماری‌های زمینه‌ای اثر گذاشته و تنها راه مبارزه با آن رعایت اصول بهداشتی و کنترل‌های پزشکی است و دعا و توسل اموری خرافی است که موجب بی‌اعتنایی به روش‌های علمی و معتبر و به تعویق افتادن درمان می‌شود!

تقریر شبهه: راه مبارزه با بیماری کرونا رعایت اصول بهداشتی و عمل به دستورات پزشکی است و دعا و توسل که قرن‌هاست گمان می‌کنیم مشکلات ما را حل و بیماری‌های ما را درمان می‌کند هیچ کمکی نکرده است و صرفاً انسان را از رعایت مسیر بهداشتی منحرف می‌کند.

پاسخ:

در آموزه‌های دینی، دعا جایگزین راه درمان طبیعی نیست. در کنار اقدام و پیگیری برای درمان، دعا و توجه به خدا و توسل سبب آرامش بیمار و تصفیه روح است. توجه به این نکته ضروری است که هر چه روح قوی‌تر و

---

۱. «مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ؛ هر چه از انواع نیکویی به تو رسد از جانب خداست و هر بدی رسد از خودِ توست» (نساء، ۷۹).

متعالی تر باشد بر جسم چیرگی بیشتری می‌یابد. از این رو تقویت روح و روان عاملی برای جلوگیری از بیماری است. دعا در کنار درمان پزشکی جنبه کمکی دارد؛ اما جایگزین نظام درمان یا در عرض آن نیست. شایان ذکر است در مواجهه با پدیده‌های سخت، بلایا و بیماری‌ها علاوه بر طب و درمان، راه‌های متعددی برای تقویت روح و به تبع آن تقویت جسم وجود دارد مانند دعا، توسل، ذکر و ... اما هیچ کدام طریق انحصاری نیستند و این امر در سیره پیامبر اکرم (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و ائمه اطهار (علیهم‌السلام) و سیره متشرعه نیز وجود داشته است.

شبهه ۱۴: ناکارآمدی توسل

علمای دینی ادعا می‌کنند که امامانشان قدرت بیکران دارند و می‌توانند در امور جهان تصرف کرده و شرایط را هرگونه بخواهند تغییر دهند. اساس توسل در مذهب شیعه نیز بر همین پایه استوار است. اکنون با تعطیل شدن همه مکان‌ها و مراسم‌های دینی و مذهبی روشن شد که این حرف‌ها خرافه و بی‌اساس است و از این خفتگان در خاک کاری ساخته نیست.

تقریر شبهه: اگر امامان قدرت دارند و توسل به آنها مشکلات و بیماری را برطرف می‌کند، چرا به جای اینکه بیماری را درمان کند و جلوی ویروس را بگیرد خود این اماکن نیز در امان نبوده و آن‌ها را تعطیل کرده‌اند. پس روشن است توسل بی‌اثر و بی‌پایه است.

پاسخ:

در شفایافتن بیماران در حرم ائمه (علیهم‌السلام) از طریق توسل به ایشان تردیدی نیست و موارد متعددی وقوع یافته است. این شفایافتن‌ها موردی و تحت شرایط خاص اتفاق افتاده است. بر اساس فرهنگ دینی در مکان‌های مقدس و حرم ائمه اطهار (علیهم‌السلام) نیز همه امور طبق مشیت الهی و نظام اسباب و مسببات صورت می‌گیرد.

از این رو رعایت امور بهداشتی در این مکانها هم ضروری است. حتی ائمه اطهار (علیهم السلام) نیز خود به بیماری، سختی، رنج و ... مبتلا می شدند و برای درمان بیماری از دارو و برای حفاظت خود از وسایل امنیتی استفاده می نمودند.

بنابراین توسل به ائمه (علیهم السلام) برهم زنده نظام علی و معلولی نیست و با سنت های الهی مقابله نمی کند. باید توجه داشت که حیطة اذن و اختیار ائمه (علیهم السلام) فراتر از حکمت الهی نیست. گاهی نیز اجابت نشدن دعا با وجود واسطه قرار دادن ائمه (علیهم السلام) به دلیل مصلحت نبودن آن دعا برای فرد است. (مصلحت دنیوی یا اخروی)

شبهه ۱۵: کرونا و رنسانس

کرونا آغاز رنسانس دینی و فرهنگی در ایران است؛ همان گونه که طاعون، رنسانس غرب را موجب شد! تا چندماه پیش عوام در ایران مقبره های امامان و امام زادگان را شفابخش دانسته و بیماران صعب العلاج خود را در مقابر آنان زنجیر می کردند تا بیمارشان شفا یابد و متولیان نیز جهت ترویج خرافات، مکان خاصی در مقابر امامان را به این امر اختصاص داده بودند؛ اما با شیوع کرونا در ایران، حکومت دینی ناچار شد جهت جلوگیری از شیوع ویروس، صحن و ضریح مقابر امامان و امام زادگان را ضد عفونی و ویروس زدایی کرده و چون این کار هم مانع گسترش بیماری نشد، درهای مقابر امامان و امام زادگان را بسته و زیارت را به بعد از کنترل بیماری (توسط علم و پزشکان) موکول نمایند. پس از فروکش کردن کرونا، مردم خواهند پرسید پس این امامان و امام زادگان چه کاره اند و چه کمکی به ما کرده و می کنند!

تقریر شبهه: با توجه به شیوع کرونا و ناکارآمدی دین در درمان آن و عدم شفای ائمه (علیهم السلام)، بعد از افول کرونا همچون رنسانس غرب در ایران رنسانسی صورت خواهد گرفت که اساساً اثربخشی و کارآمدی دین را به چالش می کشد.

پاسخ:

اساساً اثربخشی و کارآمدی دین منحصر به کارکرد درمانی نیست تا بگوییم چون دین نتوانسته بیماری را مهار کند یا بیماران را شفا دهد پس کارکرد خود را از دست داده است و باید کنار گذاشته شود. ضمن اینکه کارکرد دین جایگزین کارکردهای علوم تجربی نیست و از ابتدا نیز چنین داعیه‌ای نداشته است.

کارکرد دین در حیطه فردی شامل: معرفت‌افزایی در مسائل اساسی زندگی انسان نظیر مبدأشناسی، معادشناسی، انسان‌شناسی و در نهایت معنابخشی به حیات انسان، شناسایی برخی اصول اخلاقی و ضمانت اجرایی اخلاقیات، آزادی معنوی و رهایی از خرافات، جهل‌ها و فسادها، تبیین سعادت دنیوی و اخروی و بیان راه دست‌یابی به آن و ... است. کارکرد اصلی دین در حیطه اجتماعی اجرای عدالت اجتماعی و وضع قوانین مناسب آن، وحدت‌بخشی و رفع انواع اختلافات مردم، مبارزه با حاکمان جور و آزادی مردم از یوغ استعمار است. اساساً دین آمده است تا آنچه بشر برای سعادت حقیقی خود لازم دارد و با علم و تجربه نمی‌تواند به آن دست یابد را بیان کند. بیان فلسفه و حقیقت زندگی، راه رشد و کمال حقیقی، سعادت و خوشبختی واقعی از کارکردهای اصلی دین است.

شبهه ۱۶: قدرت خدا و کرونا

کرونا تمام دنیا را در می‌نوردد، از هیچ کس حتی خدا کاری ساخته نیست، حتی مراکز مذهبی تعطیل شده‌اند، اگر خدا قدرتی دارد، چرا جلوی این ویروس را نمی‌گیرد؟

تقریر شبهه: خداوند بر دفع شرور مانند بیماری کرونا قدرت ندارد و نمی‌تواند جلوی چیزی را که خلق کرده بگیرد. این مطلب با حکمت و قدرت او منافات دارد.

پاسخ:

۱. خداوند قادر مطلق است که بر همه چیز احاطه دارد و تصور اینکه قدرت او از قدرت مخلوق خود کمتر است، به دلیل عدم شناخت صحیح از صفات خداوند است. هر چیز که ساخته و مخلوق خداوند باشد، مقهور و محتاج اوست. اما این مطلب به آن معنا نیست که خداوند دنیا را از غیر اسباب طبیعی اش اداره کند و در همه امور دخالت مستقیم نماید، معجزه کند و انسان تنها نظاره گر هستی باشد.

۲. این شبهه از آنجا ناشی شده که منشأ ویروس کرونا را خارج از قدرت خدا فرض کرده است. گویا قدرتی غیر از خداوند آن را ایجاد کرده و خداوند نمی تواند آن را دفع کند. در حالی که خود این ویروس نیز تحت سیطره و قدرت خداوند است و چه بسا خداوند به خاطر ابتلاء، تنبیه و آگاه سازی بشر وی را به این بیماری گرفتار کرده است.^۱ وجود خیرات و شرها، بیماری ها و سختی ها لازمه زندگی دنیا و نظام طبیعت است که محل ابتلاء و آزمایش انسان مختار است.

شبهه ۱۷: لعن صحابه و گناه

کرونا به خاطر گناه مردم است. این ویروس در واقع عذاب الهی است. این همه مریضی و گرفتاری برای رجوع ما به الله است. ما باید آسیب شناسی کنیم و خود را تغییر دهیم. مردم باید بدانند لعن صحابه رسول الله (صلی الله علیه و آله) باعث چنین عذابی شده است. اگر کسی به صحابه احترام نکرد، لاقل باید بغض آنها را نداشته باشد.

تقریر شبهه: لعن صحابه و گناه مردم باعث شیوع این ویروس به عنوان عذاب الهی شده است.

پاسخ:

---

۱. «وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ؛ قطعاً همه شما را با چیزی از ترس، گرسنگی و کاهش در مالها و جانها و میوه ها، آزمایش می کنیم و بشارت ده به استقامت کنندگان» (بقره، ۱۵۵).

۱. کسی نمی‌تواند معین کند این بیماری علت خاصی دارد و یا حتماً به دلیل فلان گناه بوده است. انتشار بیماری کرونا در سراسر دنیا بوده است نه فقط بین شیعیان؛ افرادی در دنیا مبتلا شده‌اند که نه اهل سنت و صحابه را می‌شناسند و نه اهل بیت (علیهم‌السلام) و شیعیان را.

۲. اگر قرار بود کسی به دلیل توهین یا لعن صحابه به این بیماری مبتلا شود، پس چرا اهل سنت به این بیماری مبتلا شده‌اند؟ آن‌ها که به صحابه توهین نکرده‌اند. چه دلیلی دارد که تاریخ را به فراموشی بسپاریم و ظلمی که بنی‌امیه و بنی‌عباس به صحابه پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) کردند، را نادیده بگیریم؟ چرا بلاهایی از این قبیل بر آنان وارد نشده است؟